

iCourts – The Danish National Research Foundation's
Centre of Excellence for International Courts

iCourts Working Paper Series, No. 46,2016

Transznacionális mezők és hatalmi elitek: A nemzetköziség újraszervezése Bourdieu és a gyakorlatelmélet segítségével

Mikael Rask Madsen

iCourts - A Dán Nemzeti Kutatási Alapítvány
Nemzetközi Bíróságok Kiválósági Központja

*Megjelenés a Perspectives from International Political Sociology című folyóiratban:
Transversal Lines in International Relations (Routledge, 2016), szerkesztette Tugba
Basaran, Didier Bigo, Emmanuel-Pierre Guittet és R. B. J. Walker.*

Február 2016

Összefoglalva:

A nemzetközi politikai szociológia (IPS) fejlődésében különösen központi szerepet játszó szociológus Pierre Bourdieu és az ő reflexív szociológiája. Ez némileg meglepő, tekintve, hogy Bourdieu maga sem volt különösebben a nemzetközi tanulmányok iránt elkötelezett. Az IPS-re gyakorolt hatása inkább fogalmi apparátusának más kutatók általi újraértelmezésén keresztül érvényesül, akik közül sokan már a kezdetektől fogva részt vettek az IPS-projektben. Ezek a poszt-bourdieu-i tudósok a reflexív szociológiát alkalmazták a nemzetközi és a nemzeti kereszteződésében elhelyezkedő transznacionális területek feltárására. Azáltal, hogy határozottan szociológiai kiindulópontból indultak ki, a nemzetközinek egy egészen másfajta olvasatát adták. Rekonstruálták a transznacionális mezők szimbolikus kategóriáit, és különösen a nemzeti termelési módok fontosságát a nemzetközi termeléssel szemben a nemzetközi termelésben. Ezt az elméleti apparátust eszközként is felhasználták a nemzetközi megjelenítéséhez - vagy feltérképezéséhez - a nemzetközi mezőt egy sor specifikus transznacionális mező szempontjából. A fejezet a Bourdieu utáni IPS-tudomány két kulcsfogalmára koncentrált: a reflexivitásra és a transznacionális mezőkre. Mindkettőt a hatalom transznacionális formáinak empirikus tanulmányaiból vett példákkal, a globális elit strukturálódásával és a transznacionális szakemberekkel kapcsolatos kérdésekkel illusztrálja. Bár csábító, hogy ezt a megközelítést egy sűrített változatban mutassuk be, amely egy olyan IR-közönség számára készült, amely csak kisebb kiigazításokat keres a puha konstruktivizmus és a mainstream realizmus közötti munkamegosztásban, a tanulmány őrzi a megközelítés eredetiségét. Az általános érv az, hogy az IR tárgyának poszt-bourdieu-i megközelítései egészen más szemléletet nyújtanak a nemzetközire, mivel a legtöbb IR-megközelítéshez képest más, mélyen szociológiai módon rakja össze a nemzetközit.

KULCSSZÓK: Nemzetközi politikai szociológia, Pierre Bourdieu Transznacionális társadalom, nemzetközi jog, nemzetközi kapcsolatok, mezőelmélet.

Mikael Rask Madsen az európai jog és integráció professzora és az iCourt - Nemzetközi Bíróságok Kiválósági Központjának igazgatója, Koppenhágai Egyetem, Dánia.

E-mail: mikael.Madsen@jur.ku.dk

Ezt a kutatást a Dán Nemzeti Kutatási Alapítvány támogatta. DNRF105.

Az iCourts - Centre of Excellence for International Courts - a nemzetközi bíróságok egyre növekvő szerepével, a globalizálódó jogrendben elfoglalt helyükkel, valamint a politikára és a társadalomra gyakorolt hatásukkal foglalkozik. A jog, a politika és a társadalom e kulcsfontosságú és kortárs kölcsönhatásainak megértése érdekében az iCourts egy sor mélyen integrált interdiszciplináris kutatási projektnek ad otthont, amelyek a nemzetközi bíróságok elterjedésének okait és következményeit vizsgálják.

Az iCourt 2012 márciusában nyílt meg. A központot a Dán Nemzeti Kutatási Alapítvány (2012-18 közötti időszakra) nyújtott nagy összegű támogatásból finanszírozzák.

A nemzetközi politikai szociológia (IPS) fejlődésében különösen központi szerepet játszó szociológus Pierre Bourdieu. Ez annál is meglepőbb, mivel Bourdieu maga sem volt különösebben ráhangolódva a nemzetközi tanulmányokra. Bourdieu közvetlen empirikus hozzájárulása a nemzetközi tanulmányokhoz (IS) gyakorlatilag korlátozott. Ugyanez igaz a nemzetközi és transznacionális jelenségek megértéséhez való közvetlen elméleti hozzájárulására is. Az IPS-re gyakorolt hatása inkább fogalmi apparátusának más kutatók általi újraértelmezésén keresztül érvényesül, akik közül sokan a kezdetektől fogva részt vettek az IPS projektben. Ezeket a tudósokat általában poszt-bourdieuianusoknak nevezem, hogy hangsúlyozzam, hogy bár általában elfogadják a bourdieusianus szociológia előfeltételeit, jelentősen átértelmezték azt, hogy megfeleljen nemzetközi tudományos céljaiknak és érdekeiknek. Bourdieu saját munkássága kevés kivételtől eltekintve elsősorban a francia társadalom szociológiai értelmezése volt. Ez azonban nem különbözik jelentősen például az amerikai szociológiai munkák többségétől, amelyek gyakran USA-központúak, és az IR-tudományok nagy részétől, amelyek földrajzilag ugyanúgy az USA vagy a Nyugat felé irányulnak. Ami még fontosabb, ez nem jelenti azt, hogy Bourdieu szociológiai gyakorlata és eszközei ne lennének alkalmazhatók Franciaországon és a szociológia tudományágán kívül. Bourdieu, ha valaki, akkor ő a legjobb példája a módszertani nacionalizmus és a nemzetközi kutatás eme enyhe paradoxonának.

Munkájának sikere a szociológia globális közösségében csak aláhúzza, hogy munkája mennyire jól eljutott más, kulturálisan eltérő nemzeti vagy helyi helyszínekre.¹ A szociológiában ez lehetővé tette egy olyan hatalmas kutatási anyag létrejöttét, amely összehasonlító pillantást vet a kortárs globális problémákra. Élete vége felé Bourdieu számos globális kérdéssel is aktívan foglalkozott, mind tudományos, mind politikai értelemben (Bourdieu 1998, 2001), de mindig bizonyos vonakodással a globalizáció, nemzetköziesedés, nemzetközi közösség stb. nagy fogalmaival szemben. Ahelyett, hogy ezeket a fogalmakat magától értetődőnek vagy a kutatás előfeltételének tekintette volna, állandóan hangsúlyozta annak szükségességét, hogy szociológiailag rekonstruáljuk ezeket a kategóriákat sajátos pályájuk és történelmük fényében. A neoliberalizmus ellentmondásos elemzésében például a gazdasági globalizáció "novlangue"-jára és az uralom rejtett szimbolikus struktúráira rámutatva igyekezett dekonstruálni annak doxáját (Bourdieu és Wacquant 2000). És általánosabban, azzal érvelt, hogy mivel a nemzetköziséget hajlamos egy sajátos nyelven és a tudás megfelelő formáin keresztül tanulmányozni, amely általában kerüli az olyan kifejezéseket és fogalmakat, mint a kapitalizmus, osztály, kizsákmányolás, uralom, egyenlőtlenség, ezért ki kell törnie ebből a szimbolikus imperializmusból, és meg kell találnia szociológiai gyökereit.

¹ Lásd azonban David Swartzot Bourdieu politikai szociológiájának problematikus amerikai recepciójáról (Swartz 2013).

(Bourdieu 1996) - vagyis a nemzetközit, vagy inkább a transznacionálisat újra össze kell rakni, mégpedig egy valódi szociológiai vizsgálati keret alapján.

Bourdieu válasza az volt, amit ő "reflexív szociológiának" nevezett, és amire alább még visszatérek. A nemzetköziséggel való bourdieus-i találkozás másik kulcsfontosságú jellemzője a nemzetinek a nemzetköziségben elfoglalt helye (Dezalay és Madsen 2006, 2009). Azáltal, hogy ragaszkodik a transznacionális mezők szimbolikus kategóriáinak szociológiai rekonstrukciójához, a nemzeti termelési módok fontossága az úgynevezett *nemzetköziség* termelésével szemben központi szerepet kap ebben a megközelítésben. Bourdieu, és még inkább a poszt-bourdieuszi tudósok alapvetően arra hívják fel a figyelmet, hogy ezek a kategorizálási csatározások nagyrészt nemzeti szinten zajlanak, mivel a legtöbb ágens, még a legnemzetközibbek is, karrierjük nagy részét nemzeti szinten csinálják, mivel nemzeti szinten képzik őket. Pontosabban, a nemzetközivé válás stratégiái leggyakrabban a nemzeti társadalmi hierarchiáknak felelnek meg, amennyiben az ilyen stratégiák egy nemzeti, de kozmopolita elit tőkéinek felértékelésére irányulnak, mint önmaga reprodukálásának - sőt gyakran újratermelődésének - módjára. Így a nemzetközit többek között az ilyen versengő reprodukciós rendszerek befolyásolják, mivel gyakran kínál lehetőséget a pozíció biztosításához vagy egy új pozícióra való átálláshoz egy folyamatosan fejlődő, a nemzetközire is kiterjedő osztályszerkezetben (Kauppi és Madsen 2013). Ezáltal is különbözik attól, amit transzkormányzatiságnak neveztek el (például Slaughter Keohane 2002, 2003, és Nye 1974), amelyek általában azt az elképzelést vallják, hogy a nemzetközit a nemzeti szereplők és eszmék transznacionális konstellációja hozza létre. A poszt-bourdieusianista megközelítés ugyanerre a kérdésre vonatkozóan azt hangsúlyozza, hogy a nemzetközi és transznacionális strukturálódás részben a konkurens nemzeti termelési módok homológiáinak és hatásainak terméke. Ezáltal a megközelítés nem csak a nemzeti érdekekhez ragaszkodik, hanem a transznacionális kérdés szociológiai dimenziójára, nevezetesen a transznacionális gyakorlatok társadalomba való beágyazottságára gyakorolt hatásokra is, és különösen.

A transznacionális gyakorlatok társadalmi dimenziójának felvetése azonban nem elégséges, ha csupán a transzkormányzatiság vagy általánosabban a nemzetközi ügyek főáramának korlátainak kritikája marad (Bigo 2016). A bourdieuszi találkozás a nemzetközivel néhány fontos lépéssel mégis továbbmegy ebben a tekintetben. Nemcsak a nemzetközi másfajta olvasatát nyújtja az alapszociológia egy adagja által, hanem elemzési eszközöket is biztosít a nemzetközi megjelenítéséhez - vagy feltérképezéséhez - az egyedi mezők szempontjából (Bigo 2007). A transznacionális, mezőknek nyilvánvaló homológiái vannak a nemzeti specifikusabb mezőkkel, az

egyik ilyen, hogy a mátrixban kialakuló

objektív kapcsolatok a pozíciók között. Ezeket nem egyszerű episztemikus közösségekként vagy hasonlóként ragadják meg, hanem az uralomért folytatott konkrét csaták körül kialakuló társadalmi struktúrákként (Madsen 2011b). Amint e könyv több fejezetében is érvelünk (Bigo 2016, Davidshofer, Jeandesboz és Ragazzi 2016), a nemzetközi mezők e küzdelmek eredményei, és empirikus kutatással kell meghatározni őket. A nemzetközi mezővel való bourdieuszi találkozás egyik célja tehát a nemzetközi feltérképezése, vagyis a nemzetközi empirikus megjelenítésének biztosítása. Ez a mező fogalmának és a gyakorlat mögöttes gondolatának alkalmazásával történik.

A fejezet hátralévő részében a reflexivitás és a transznacionális mezők két kulcsfogalmára koncentrálok, és alkalmazásukat a hatalom transznacionális formáinak és a globális elit strukturálódásának tanulmányozásával, valamint a transznacionális szakemberekkel kapcsolatos kérdésekkel illusztrálok. A fejezet fő állítása az, hogy Bourdieu szociológiája más szemléletet nyújt a nemzetközire, mivel a nemzetközit más, mélyen szociológiai módon rakja össze, ami jelentősen eltér a legtöbb más IR-megközelítéstől. Miközben hangsúlyozom a bourdieus-i - és a poszt-bourdieu-i - megközelítés szociológiai dimenzióit, meg kell jegyezni, hogy a Bourdieut használó, egyre növekvő IÁ-irodalomban meg lehet különböztetni a szociológiailag tájékozottabb tanulmányok egy csoportosulását és a politikatudományi kutatások kialakulóban lévő, a bourdieus-i koncepciókra támaszkodó csoportját. Az itt alkalmazott megközelítés szándékosan a szociológiai oldalról közelít, hogy hangsúlyozzuk, hogy a bourdieus-i megközelítések gondolkodása - és gondolkodási eszközei - mélyen szociológiai jellegűek, és az IR-től eltérően nem a politikatudományi érvelés dominál. Van egy másik oka is ennek a szociológiai megközelítésnek, nevezetesen, hogy elkerüljük azt a csapdát, hogy Bourdieut a "francia elmélet" egy újabb nagyágyújaként mutassuk be, teoretikusnak, sőt filozófusnak, aki elszakadt munkájának empirikus törekvéseitől, amelyek szerintem a nemzetközi Bourdieu-féle megközelítés középpontjában állnak. Azért is, hogy elkerüljük azt a kísértést, hogy a megközelítést egy sűrített változatban mutassuk be, készen az IR-közönség számára, amely csak kisebb kiigazításokat keres a puha konstruktivizmus és a mainstream realizmus közötti munkamegosztásban. Amint azt máshol, nevezetesen az IPS Bourdieu-t bemutató különszámában (2011) is láthatjuk, a tudósok nem értenek teljesen egyet a kulcsfogalmak értelmezésében, ami jellemzően az empirikus fókusz vagy az elméleti iskolázottság eltéréseiből ered. Ez a fejezet ennek megfelelően egy olyan kutatási pálya alapján készült, amely az átmeneti területeket, az eliteket és a globális vállalkozókat helyezte előtérbe, és többnyire a nemzetközi jog által - enyhén vagy alig - szabályozott tárgykörökben. És egy olyan kutatási pálya, amely Bourdieu saját párizsi kutatóközpontjában kezdődött.

Reflexivitás a gyakorlatban: Az emberi jogok példája

Jó példa a (poszt)bourdieus-i szociológia alkalmazhatóságára a nemzetközi ügyek tanulmányozásában a (nemzetközi) emberi jogok területe.² Az emberi jogok társadalomtudományos vizsgálatára irányuló minden kísérletet megelőző alapkérdés az, hogy miként lehet az emberi jogok komplexitását az empirikus vizsgálat tárgya szempontjából megragadni? Hacsak nem fogadjuk el a nemzetközi jogi megállapodásokban meghatározottak viszonylagos önkényességén alapuló elhatárolást - és még ez sem mindig könnyű (lásd markánsan Bates 2011) -, a kérdésre nehéz határozottabb választ adni, mivel az emberi jogok éppúgy elképzelt ideálok, mint gyakorolt eszmék. Ha valami, akkor az emberi jogok mindkettő. Természetesen az emberi jogoknak ez a viszonylagos kétértelműsége az emberi jogok egyik igazi erőssége eszmeileg, politikailag és még jogilag is. A társadalomtudományi vizsgálat szempontjából azonban az emberi jogok előírásait és idealizmusát megkülönböztetni a tényleges empirikus tulajdonságaitól valódi kérdéssé válik. Miközben az emberi jogok kérdésének sok és különböző normatív tétje önmagában is fontos, ugyanilyen fontos, hogy az emberi jogok mint szociológiai kutatási tárgy konstrukciójának részeként érthetővé tegyük őket. Más szóval az emberi jogok egyszerre normatív eszmék és társadalmi gyakorlat, valamint az emberi méltóság néhány antropológiai alapvetésére utaló precept (Joas 2013). Mégis, nagyon messze van egy megállapodott normatív jószágtól. Bár nagyjából az emberi jogi aktivisták episztemikus közösségeket alkothatnak (Haas Keck 1992, és Sikkink 1998), "episztémáikat" a fenti okok miatt más szereplők általában örökké megkérdőjelezzik. A közelmúlt példái közé tartoznak a nyugati kormányok, amelyek hallgatólagosan a szabadság és a biztonság közötti egyensúlyra törekuszenek, vagy - a kínai változatban - a szabadságot a stabilitásra, sőt a társadalmi integrációra és szolidaritásra való hivatkozással korlátozzák. Az emberi jogok magyarázatát kereső kutatók számára az a kihívás, hogy megtalálják a módját annak, hogy eligazodjanak az emberi jogok különböző és egymással versengő elképzései és konceptualizációihoz kapcsolódó számos kérdésben. Ez a gyakorlatban meglehetősen kényes feladat, amely szociológiai reflexivitást igényel az emberi jogokkal való találkozás során. Alapvető társadalomtudományi fogalmakkal élve a probléma az emberi jogok tárgyának objektíválása: az emberi jogok mint önállóbb és szisztematikusabb tudományos tárgy tanulmányozása, és annak elkerülése, hogy a tárgykörrel kapcsolatos számos, könnyen hozzáférhető előíró diskurzus - beleértve nyilvánvalóan a sajátot is - meggyőzze (vö. Bourdieu, Chamboredon és Passeron 1991).

² A megközelítés más társadalmi területeken is alkalmazható. Lásd például (Nogueira 2016, Davidshofer, Jeandesboz és

Ragazzi 2016).

Az a tény, hogy az emberi jogok politikája és idealizmusa az emberi jogok legkönnyebben azonosítható jellemzői, nem szabad, hogy elhomályosítsa, hogy az emberi jogok mindenekelőtt társadalmi jelenségek (Verschraegen 2002, Madsen és Verschraegen 2013). Történelmileg az emberi jogok a felvilágosodás nagy filozófiai és társadalmi újításaiból erednek, a gondolkodóktól és aktivistáktól kezdve a társadalom fejlődéséig (például Joas 2013). És legfőbb kifejeződésükre először az alkotmányos demokrácia jogi-politikai szimbiózisában (Thornhill 2008), később pedig az állam legitimitásának nemzetközivé válásában találtak, leginkább az európai emberi jogi rendszer esetében (Madsen 2010). Funkcionalista szempontból az emberi jogok a modern társadalom funkcionális integrációjára, sőt talán a (késő)modern társadalom koherenciájához szükséges szolidaritás egyik formájára vonatkoznak (Thuesen 2013). Más szóval a jogok - és különösen az emberi jogok - a modern társadalom egyik alappillére, és egyre inkább a nemzetközi és transznacionális társadalom alappillére is. Ennek következtében az emberi jogok mint politikai szociológiai vizsgálati tárgy konstruálása szükségszerűen magában foglalja az emberi jogok fejlődése által kiváltott strukturális társadalmi átalakulások kezelését is. Ez magában foglalja az emberi jogi jog és politika egyidejű differenciálódásának vizsgálatát, mind nemzeti, mind nemzetközi szinten, valamint a differenciálódás, racionalizálás és integráció e formáinak a társadalomra gyakorolt széles körű hatását. Az emberi jogok elemzése a társadalom általános strukturálódásának részeként úgy tűnik, hogy eszközt kínál az emberi jogok tényleges társadalmi szintű megértéséhez. Minden bizonnyal feltárja, hogy az idealista és előíró diskurzusok nem szabadon álló, hanem a társadalomban termelődnek, és olyan makro- és mezoszintű társadalmi strukturális folyamatok befolyásolják őket, mint a társadalmi-gazdasági rétegződés és a társadalmi-jogi intézményesülés.

A fentiekkel együtt vizsgálva ez felveti azt a kérdést, hogy miként lehet az emberi jogok többszörös politikai, jogi, erkölcsi és emberi dimenzióját a társadalomban mobilizált emberi jogoknak az emberi jogok strukturálisabb elemzésével együtt vizsgálni. A Pierre Bourdieu által kidolgozott reflexív szociológia általában sok szempontból megfelelő keretet biztosít egy ilyen vizsgálat elvégzéséhez. Pontosán lehetővé teszi a cselekvés és a struktúra dialektikájának elemzését az emberi jogok kialakulásában mind a nemzeti, mind a nemzetközi társadalomban: hogyan játszódnak össze a mozgósítás és a társadalmi strukturálódás az emberi jogok kialakulásában. Ami ezután következik, az azonban nem egy újabb kísérlet a struktúra és az ügynökség közötti szociológiai középút kidolgozására, hanem egy olyan életképes megközelítés felvázolására tett kísérlet, amely az olyan jelentős transznacionális gyakorlatok tanulmányozására alkalmas, mint az emberi jogok. Az emberi jogok valódi társadalomtudományos elemzésére tett minden kísérlet paradox módon azzal

jár, hogy belépünk az emberi jogok "szimbolikus erőszakának" szférájába. Ez utóbbi alatt az előre megkonstruált elképzeléseket és

az emberi jogok társadalmi világának sajátos megosztottsága (vö. Bourdieu 1991). Amint azt javasoltuk, ezen a területen rengeteg a preskriptív diskurzus, és ezért az emberi jogok *doxájának* megkérdőjelezése nem egyszerűen a dekonstrukció kérdése, hanem kulcsfontosságú tudományos művelet, amely az emberi jogok jobb leírása és elemzése céljából hozzáférést biztosít a tényleges tárgyhoz. Ez visszhangozza a kortárs strukturalista és konstruktivista szociológusok munkásságát Niklas Luhmanntól Pierre Bourdieu-ig, akik mindketten olyan megközelítéseket dolgoznak ki, amelyek tudományos előzményként igyekeznek túllépni az emberi jogok közvetlen kérdésein és diskurzusain (Luhmann 1974, Bourdieu 1986). Nagyon különböző módon javasolják az emberi jogok mint társadalmi jelenség alapjául szolgáló mélyebb összefüggések vizsgálatát, vagyis az emberi jogok és a társadalom változó termelési módozatainak feltárását azzal a céllal, hogy az emberi jogok dinamikáját és funkcióit a társadalomban strukturálisabb értelemben is megértsük.

Így ahelyett, hogy a tárgyat intuitívabb olvasatok és spontán osztályozások alapján konstruálnánk, vagyis olyanok alapján, amelyeket a kérdéses terület különböző szereplői már rendelkezésre bocsátottak, a cél egy tudományosan autonómabb kutatási tárgy megkonstruálása (Bourdieu, Chamboredon és Passeron 1991). A bourdieu-i változatban ez rögtön reflexív fordulatot vesz, mivel ez az objektivizálási kísérlet nem korlátozódik magára a tárgyra, hanem magában foglalja a szóban forgó konkrét tárgyterület domináns tudományos prekonstrukcióinak kritikai vizsgálatát is, azaz a kutatási hagyomány és e hagyomány kutató általi alkalmazásának kritikai elemzését. Ez a művelet az, amit Pierre Bourdieu híres módon a "kettős szakítás" tudományos előzményének nevezett: szakítás mind a tárgy, mind a kérdéses kutatás(ok) tekintetében, egy olyan alapvető szkepticizmus, amely nemcsak a bourdieus-i "terepkutatások", hanem a reflexív szociológia kidolgozására tett általánosabb kísérletek középpontjában is áll. Fontos, hogy bár a reflexivitás nem Bourdieu által kitalált fogalom, és a szociológiában számos változatban megtalálható, a bourdieus-i változat pontosan a kutatási gyakorlatra való irányultságában különbözik (Bourdieu, Chamboredon és Passeron 1991). Így különbözik a reflexivitás Ulrich Beck, Anthony Giddens és Scott Lash munkájában fellelhető reflexív modernitás fogalmától, amely a kortárs társadalomban élő egyén leírása, és nem a szociológiai gyakorlat előzménye (Beck, Giddens és Lash 1994).

A bourdieus-i reflexív szociológia kulcseleme a tárgy és a tárgy tudományos konstrukciójának "kettős historizálása". Az emberi jogok virágzó kortárs gyakorlata, mind aktivizmusként, mind kutatásként, csak rávilágít egy ilyen művelet szükségességére. Valóban, a

az emberi jogi diskurzusok és normatív törekvések megsokszorozódása az emberi jogokat tanulmányozó szereplők számának növekedésével összefüggésben, úgy tűnik, hogy egyre nagyobb szükség van arra, hogy "visszalépünk" - vagy akár "kilépünk" - és kritikusan megvizsgáljuk ezeket az előkonstrukciókat, mielőtt objektívebb alapon próbálnánk megközelíteni a tárgyat. Ez egy valódi szociológiai vizsgálat kialakítását jelenti, amelyet a szociológiai rendszerezés és kérdésfeltevések irányítanak, és nem a szóban forgó tárgy politikai, jogi vagy erkölcsi tétjei. Alapvetően a "kettős törés" eszközként szolgál az emberi jogok "fekete dobozának" kinyitásához, és ennek fényében az emberi jogok (pre)latour-i értelemben vett fekete dobozának valódi szociológiai tárgyként való újbóli összerakásához. Alapvetően az emberi jogok hosszú és sajátos története, valamint történelmileg sokféle és eltérő felhasználása miatt az emberi jogok tárgyát minden szinten egy sor széleskörű *impensés*, azaz a szubjektumba beírt és elrejtett struktúra jellemzi, ami továbbá - az emberi jogok relatív kétértelműsége révén - lehetővé teszi, hogy a tárgyba különböző és gyakran igen jól álcázott érdekeket vetítsenek (vö. Bourdieu és Wacquant 1992). Következésképpen azonban az emberi jogok kutatási tárgyának "objektíválása" azt követeli meg, hogy a vizsgálat tárgyát valahogyan e téteken és érdekeken túl, de mégis oly módon állapítsuk meg, hogy azokat a fent tárgyaltak szerint a vizsgálat tárgyának részeként komolyan vehessük.³

Az emberi jogok mint terület kialakítása: A Relational Analysis

E tudományos előfeltételek operacionalizálásának egyik módja a "mező" kutatási eszközének és a bourdieus-i szociológia kapcsolódó fogalmainak, mint például a "tőke" és a "habitus" (a fogalmi tisztázáshoz lásd (Bigo and Madsen 2011, Leander 2008, Bigo 2011). Ezek az elemző fogalmak együttesen szociológiai eszköztárat nyújtanak a társadalom mint a relációs térben zajló társadalmi gyakorlat megértéséhez. Egy ilyen megközelítés abból indul ki, hogy az emberi jogok egy olyan szimbolikus eszköz, amelyet a különböző társadalmi területeken különbözőképpen értékelnek, valamint az emberi jogok egy adott területen belül fejlődik. A "szimbolikus hatalom" Bourdieu-féle elemzésére (Bourdieu 1991) támaszkodva az emberi jogok olyan *modus operandi*, amely szimbolikus formákat biztosít a világ strukturáló struktúrák szerinti megkonstruálásához és értelmezéséhez. Ugyanakkor az emberi jogok az objektívebb, objektívebb, de nem az emberi jogokra vonatkozó *opus operatum*.

³ Ezt a konstruktivista álláspontot nemrégiben kritika érte, rámutatva arra, hogy a szubjektum (a kutató) képtelen objektíválni önmagát. Ez a kritika, bár a konstruktivizmus kritikájaként különösen annak introspektívebb változatában érvényes, azonban laposra sikeredik, amikor a tudomány paradigmájaként szolgáló konstruktivizmusnak ezt a velejáró problémáját próbálja megoldani. E kritika legjobb, ám végül kudarcba fulladt kísérlete (Knafo 2015), aki az objektív konstruktivista társadalomtudomány lehetetlenségének bírálata után Skinner kontextualizációs értelmező megközelítésének megidézésével próbálja orvosolni ezt a problémát. Ez azonban úgy tűnik, hogy pontosan ugyanattól a konstruktivista problémától szenved, mint bármely más konstruktivista megközelítés. A fő különbség az, hogy

elegánsan lekicsinyli a "mi a kontextus" problémáját és annak konstruálását a társadalomtudományi elemzés szempontjából. Ez nyilvánvalóan szociológiai szempontból problematikus, mivel alapvetően a társadalom alapvető fogalmát a kontextus homályos fogalmával helyettesíti. Ami azonban még ennél is problematikusabb, az az, hogy ez a puha konstruktivizmus ezáltal ténylegesen elvakítja magát azokkal a problémákkal szemben, amelyeket a reflexivitás fogalma vet fel.

jelentésformák, strukturált struktúra a strukturalista értelemben. Az emberi jogok működésének e két nagyon különböző szimbolikus eszközzel való megértése azonban megköveteli, hogy a hatalomhoz és az uralomhoz kapcsoljuk őket (anélkül azonban, hogy a marxista redukcionizmusra vetemednénk): az emberi jogokat - és az emberi jogi gyakorlatokat - a szimbolikus hatalmat előállító hatalmi viszonyok, például a munkamegosztás (például jog/politika) és a termelés legitim formájáért folytatott küzdelem részeként kell felfognunk. Ez a három elem nem zárja ki egymást, függetlenül nyilvánvalóan eltérő funkciójuktól és elméleti eredetüktől, hanem az emberi jogok (transznacionális) társadalomban elfoglalt helyének integratív megközelítését teszi lehetővé, amely komolyan veszi az emberi jogok gyakorlatát.

Bourdieu munkásságának központi gondolata egy ilyen elemzés elvégzéséhez a *mező* fogalma, amely fogalom nem keverendő össze a rendszerek vagy más esszencialistább fogalmak fogalmával. Alapjában véve ez egyszerűen egy analitikus eszköz a relációs elemzéshez, Bourdieu-t parafrázálva, nem a "lényeg", hanem a "lényeges" elemzésére. A *mező* fogalmát a nemzetközi emberi jogok tanulmányozására alkalmazva a vizsgálat tárgya az a szimbolikus tér lesz, amely a pozíciók közötti objektív viszonyok halmazaként létezik, és amely az emberi jogok alanyának uralma és ellenőrzése feletti állandó kölcsönhatásuk révén átalakul (Bourdieu és Wacquant 1992, 101, Bourdieu 1986). A "játéktér" ilyen, viszonylag nyitott elemzési fogalmon keresztül történő konceptualizálása különösen alkalmasnak tűnik egy olyan elemzéshez, amelynek szükségszerűen figyelembe kell vennie a vizsgálat tárgyát képező hosszú és rövid távú folyamatokat egyaránt. Az emberi jogokat a *longue durée*-ben nagy társadalmi kontinuitások jellemzik - ami a nyugati demokráciában az emberi jogok jelentős történelmi örökségében mutatkozik meg -, a *courte durée*-ben pedig az új emberi jogi diskurzusok és gyakorlatok folyamatos megjelenése az egymástól függő politikai és társadalmi átalakulások termékeként, amelyekben az emberi jogok egyre inkább mozgósításra kerülnek (a történelem e fogalmáról lásd Braudel 1980). A terület tehát egyszerre strukturálódik és strukturálódik, ami - ahogyan máshol érvelnek (pl. Madsen 2010) - a terület alapvető dinamikájában az ideológia, a politika, a jog és a hatalom folyamatos kölcsönhatásában érhető tetten. Ez megfelel továbbá e tér tényleges szereplőinek, amelyek általában véve különböző módon kapcsolódnak a joghoz és a jogi szakmákhoz, a civil társadalmi szervezetekhez és az állami gyakorlathoz, tekintettel e szereplők különböző és egymást átfedő elköteleződésére az emberi jogok politikájában, ideológiájában és jogában. Míg ez a körülhatárolás empirikusan vitathatatlan, ami az emberi jogokat általában illeti (lásd azonban Buchanan 2009: 123), egy konkrét terület és a hozzá kapcsolódó logikák pontos hibridizációja az, ami egy ilyen vizsgálat valódi tárgya.

A terület relációs megközelítése pontosan egy olyan eszközt kínál, amellyel a kérdéses szubjektum e sokféleségét egyetlen elemzési keretben megragadhatjuk: a szereplők sokszínűségétől kezdve a sokféle és egymással ellentétes normatív diskurzusok transznacionális jellegéig és azok különböző időbeliségéig. A modern emberi jogok kialakulásának vizsgálata ezzel a megközelítéssel valójában több és egymást átfedő - több nemzeti és több nemzetközi - társadalmi mezővel foglalkozik.⁴ Ahelyett, hogy az emberi jogok "nemzetközi szupermezejének" felfedezésére törekednénk, a bourdieus-i reflexív szociológia ebben a tekintetben eszközként funkcionál az emberi jogok számos nemzetközi és nemzeti gyakorlatának "saját jogán" való elhelyezéséhez, vagyis a nemzeti-nemzetközi vagy a jog-politika jogi dichotómiáin túl, amelyek hagyományosan és gyakran implicit módon nagymértékben alakították a modern emberi jogok elemzéseit. A javasolt elemzési modell amellet, hogy egy sor "pozíció" közötti objektív kapcsolatok megállapítására törekszik, az elemzés középpontjában a tudás, a fogalmak és a "savoir-faire" áramlása áll a versengőbb és egymást kiegészítő termelők között (Bourdieu 2002). Ebben a szemléletben a nemzeti, európai, nemzetközi és transznacionális szintek és a különböző, specifikusabb termelési központok félautonóm és egymástól függő pozíciók struktúráját - mezőjét - alkotják.

Az itt javasolt megközelítés nem egyfajta "hálózati" megközelítés, mint például a Manuel Castells által a nemzetközi társadalom és a globális cserék konceptualizálására kidolgozott modell (Castells Madsen 2000, 2013). Ehelyett az a cél, hogy a bourdieus-i szociológiát a nemzetközi és transznacionális szinteken használjuk a mezőnek mint az objektív kapcsolatok terének elemzésére. Egyfelől Christophe Charle mező-ihletésű, a két világháború közötti Európára vonatkozó elemzésére támaszkodva a nemzetközi szintet a versengő nemzeti vetületek és produkciók termékének tekintjük (Charle 2001). Másrészt a modell integrálja Yves Dezalay és Bryant Garth megállapításait a termelők és a befogadók növekvő kölcsönös függőségéről a globalizálódó társadalomban, valamint a globális Észak és Dél változásainak ebből eredő útfüggőségéről (Dezalay és Garth 2002, Dezalay és Garth 2010). A nemzetközi kölcsönhatások vizsgálatának ezek a megközelítései természetesen az államnak mint a mainstream politikatudomány és jog által javasolt intézményesebb struktúrájánál tagoltabb egységnek a konceptualizálására épülnek (a tagolt államról lásd Slaughter 2002). Az állam nemzeti és nemzetközi politikája nyilvánvalóan központi szerepet játszik az emberi jogok sajátos tárgykörében. Ezért az állam megközelítésének ez a sajátos módja az alábbiakat biztosítja

⁴ Ebben a cikkben a modern emberi jogokra úgy hivatkozom, mint az emberi jogok második világháború utáni nemzetközivé válására és újraindítására.

az államban és az állam körül működő számos szereplő - beleértve a nem kormányzati szervezeteket, alapítványokat, szakmai társaságokat és egyéni vállalkozókat - elemzésének megkönnyítésére szolgáló eszközök. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az állam egyenlő a területtel, hanem egyszerűen csak azt, hogy hangsúlyozzuk szerepét, mint az emberi jogok általános játékában - és területén - kulcsfontosságú csatater és szereplő.

A felvázolt megközelítés egyértelműen strukturális jellegű, de ahogy a bevezetőben is szerepel, az elemzés középpontjában a gyakorlatok állnak. Ha összehasonlítjuk a hasonló jelenségek magyarázatára használt más megközelítésekkel, ez a különbség még nyilvánvalóbbá válik. A mozgósításról és a vitatott politikáról szóló tanulmányok sokasága próbálta megmagyarázni az emberi jogok felemelkedését a nem kormányzati szervezetek és a kapcsolódó szereplők emberi jogi hálózatának elemzésén keresztül. E tekintetben az egyik legjelentősebb elemzés Sikkink és Keck munkájában található, amely a transznacionális érdekvégyesítő hálózatok elemzési eszközével követi nyomon a latin-amerikai emberi jogi hálózat felemelkedését, megszilárdulását és átalakulását (Keck és Sikkink 1998). Bár kétségtelen, hogy a nem kormányzati szervezetek és más civil társadalmi mozgósítások jelentősen befolyásolták az emberi jogok területét, kérdés, hogy kizárólag e mozgósítás elemzése mennyiben magyarázza az emberi jogok átalakulását. A poszt-bourdieu-i megközelítés lényege, hogy ezeket a mobilizációkat úgy kell elemezni, mint amelyek egy olyan területen zajlanak, ahol például egymással versengő állami stratégiák érvényesülnek. A megközelítés továbbá megkérdőjelezi a mozgalom koherenciáját - vagy jobban mondva, azt vizsgálja, hogy a mozgalmon belüli különbségek mennyire fontosak a szóban forgó mező dinamikájának magyarázatában (további részletekért lásd Madsen 2011b). A vázolt megközelítés a nagyjából a transzkormányzatiság közös címkéje alá sorolható tanulmányokhoz képest leginkább abban különbözik, hogy ragaszkodik az álláspontok közötti viták és ellentétek vizsgálatához. Az egyik szerző, Anne-Marie Slaughter például határozottan felvetette, hogy a bírák transznacionális hálózatai manapság jelentős szerepet játszanak a politika jobban tagolt terében (Slaughter 2003). A vázolt megközelítés önmagában nem kérdőjelezi meg ezt a megállapítást, de megkérdőjelezi az ilyen transznacionális politikai hálózatok tényleges hatalmának mérését. A mobilizációs szakirodalomban tapasztalt problémához hasonlóan az ilyen transzgovernmentalista tanulmányoknak is gondot okoz a vizsgálat konkrét tárgyának elhelyezése a versengő erők és szereplők tágabb struktúráiban, amelyekben szükségszerűen mérni kell potenciális hatását.

A mező fogalmának mint a különböző nemzeti és nemzetközi pozíciók közötti viták terének átfogó konceptualizációjával a továbbiakban a transznacionális elitekről szóló fejezetben foglalkozunk.

Ezen a ponton csak néhány további megjegyzést teszek a következők közötti kapcsolatra vonatkozóan

"mező" és a "tőke" és a "habitus" két másik központi fogalma. Amint már utaltunk rá, Bourdieu a mezőt olyan társadalmi térként határozza meg, amelyet az ágensek közötti objektív kapcsolatok alkotnak, amelyek az egyéni tudaton és akaraton túl léteznek (Bourdieu és Wacquant 1992: 101). A mező továbbá a különböző ágensek közötti küzdelem helye, egyfajta piactér, ahol a különböző pozíciókat az ágensek által birtokolt (gazdasági, kulturális, társadalmi szimbolikus stb.) tőke mennyisége határozza meg, amely meghatározza a mező működésére gyakorolt potenciális befolyásukat. Ez a küzdelem vagy konfliktus adja a mező dinamizmusát, de egyben mezőként is fenntartja azt. Az ágensek egymással szállnak szembe, de általában nem a mezővel mint olyannal - ez a tény az ágensek *habitusának* és a mezőhöz vezető pályájuknak tulajdonítható. *A habitus azon* közös diszpozíciók összessége, amelyek az ágenseket egy adott mezőben és más mezőkhöz képest orientálják. *Az észlelés, a megbecsülés és a cselekvés sémáiból a habitus más szóval a szereplők* viselkedését irányító internalizált sémák (Ansart 1990: 41). Ez az internalizáció viszont egy dialektikus folyamat révén megy végbe, abban az értelemben, hogy a habitus egyszerre termeli és termeli a társadalmi világot. A habitus tehát sem a külső kényszerekre adott mechanikus reakciónak, sem az ágens szubjektív, tudatos szándékának nem köszönhető. Ez egy gyakorlati értelem - egy társadalmilag megalapozott "játékérzék" -, amely az ágens sajátos és egyéni pályája során konstruálódik (Bourdieu 1980).

Ez a "játékérzék" az idők során strukturálódik, és különböző társadalmi konfigurációkat, és ezáltal történelmileg különböző "játékszabályokat" vagy *nomoszokat* tükröz, amelyek egy mező szereplőinek közös illúzióját alkotják (Bourdieu 2000: 96). Ebben az értelemben az emberi jogok mezőkre vonatkozó elemzése nagyon is arra törekszik, hogy feltárja, hogyan íródnak bele a mikrogyakorlatok a terület strukturális változásaiba és fordítva. A megközelítés tehát az emberi jogok strukturáltabb mezejének fokozatos kialakulásának elemzésére törekszik egy sor olyan ágens és intézmény gyakorlata alapján, amelyek a különböző történelmi szakaszok során hozzájárultak a társadalmi tér és annak mindent felülíró logikájának meghatározásához. Ez a mező különböző *nomoszainak* és *illúzióinak*, valamint végső soron *doxáinak* elemzésévé válik, valamint annak, hogy ez miként befolyásolta az ágensek gyakorlatának logikáját. Más szóval, ez egy olyan elemzésévé válik, amely a szociológia eszközeivel az emberi jogok érvelésének *reálpolitikáját* tanulmányozza, és azt, hogy ez a harc hogyan strukturálja a cselekvési teret, talán a legmarkánsabban az intézmények és a jog szempontjából. Nyilvánvalóan ez nem a "nemzetközi" struktúrájának kimerítő modelljét jelenti, hanem a nagyobb nemzetközi jelenség egy mikrokozmoszának mélyebb empirikus vizsgálatát (vö. Guzzini 2000).

Eliték és transznacionális strukturálódás: Jogászok mint globális vállalkozók

Az emberi jogok példáján keresztül az előzőekben felvetettem, hogy a poszt-bourdieu-i kutatási módszerek hogyan teszik lehetővé az erősen normatív nemzetközi és transznacionális vizsgálati tárgyak körüljárását. A javasolt elemzés továbbá rámutat arra, hogy a nemzeti és nemzetközi tárgyak közötti kettősséget miként lehet elkerülni azáltal, hogy az elemzés előre meghatározott egységei helyett inkább az egyes problématerületek vagy területek fejlődését követjük. A következőkben a poszt-bourdieu-si nemzetközi politikai szociológia egy másik, mégis szorosan kapcsolódó dimenziójára, nevezetesen a globalizáció ügynökségeinek vizsgálatára térek ki. Az erre vonatkozó legegységesebb megállapítást Kauppi és Madsen transznacionális hatalmi elitekről szóló munkájában találjuk, ahol elméletileg és empirikusan azonosítják a hatalom és a globális változások új formáinak ágenseit, amelyeket az erőteljes transznacionális ügynöki tevékenység vált ki (Kauppi és Madsen 2013). Ez a munka a meglévő szakirodalom azon hiányosságát igyekszik orvosolni, amely elsősorban a globális eliték denacionalizálódásának hangsúlyozásával írta le őket (Huntington 2005, Rothkopf 2008). Úgy tűnik, hogy az utóbbi megközelítések elsősorban a globális civil társadalom (Meyer 2010) vagy a kozmopolitizmus (Beck 2003) meglévő elméleteinek és elképzeléseinek elitkomponenst adnak hozzá. A vizsgált transznacionális hatalmi eliték, akárcsak történelmi nemzeti megfelelőik, nem teljesen nemzetköziek és nem is nemzetiek, hanem inkább transznacionálisak, és különböző mértékben támaszkodnak mind nemzeti, mind nemzetközi erőforrásokra és tőkére. Pontosan ezek miatt vannak gyakran kulcspozícióban a globalizáció befolyásolásában. A következőkben ezt a jogi szakemberek mint globális vállalkozók kutatásából vett néhány példával fogom illusztrálni.

A jog transznacionális fejlődésének feltárása különösen fontos empirikus terepet biztosít a transznacionális területek kritikai és strukturális elemzésének elvégzéséhez, amely a Bourdieu utáni IPS középpontjában áll. A jog transznacionalizálódása nemcsak önmagában érdekes empirikus fejlemény, hanem egyedülálló szociológiai nézőpontot is kínál mind a nemzeti, mind a nemzetközi jog termelésének újragondolásához. A transznacionális kiindulópont használata, amely kivétel nélkül az összehasonlító elemzés elemeit is magában foglalja, sok tekintetben megkönnyíti a transznacionális mezők, jelen esetben a jog és a jogi gyakorlatok megfejtésének felvázolt folyamatait, mivel segít a jog, a politika, az állam stb. alapkérdéseivel kapcsolatos kulcskérdések egész sorát újragondolni és átfogalmazni. Alapvetően módot ad arra, hogy szakítsunk a jog nemzeti kultúrában, nyelvben és államban történelmileg beágyazott struktúráival. Amint azt Bourdieu is megjegyezte (Bourdieu 1987), maga a jog működése nagyfokú társadalmi elfedésen alapul: a jog és a politika (és így a társadalmi kontextus) formalista szétválasztása és a bírák ennek megfelelő

felfogása, mint egyszerűen csak

"*la bouche de la loi*", amely fogalom a jogállamiság és az ember uralma közötti praktikus ellentétben jelenik meg. Transznacionális szinten azonban a jog sokkal nyitottabbnak és többnyelvűbbnek tűnik, mint nemzeti szinten. Ezáltal átláthatóbb képet ad a jog erejének előállítására és reprodukálására irányuló társadalmi folyamatokról, amelyek nemzeti szinten is zajlanak, de sokkal álcázottabb módon. Így e sajátos nemzetközi jogszociológia egyik központi célkitűzése olyan kutatási stratégiák kidolgozása, amelyek segítségével a kutatás elkerüli, sőt megkerüli a jog előállításában mind nemzeti, mind nemzetközi szinten elkerülhetetlenül szerepet játszó, erősen előíró diskurzusokat. E cél elérésének egyik módja az, hogy szakítunk a jognak a jogszociológia nagy részét átható funkcionalista felfogásával, és még inkább a nemzetközi joggal foglalkozó mainstream politikatudományi tanulmányokkal. Ez a megközelítés ehelyett azt javasolja, hogy a jog tényleges szereplőit tanulmányozzuk, nem egyszerűen mint a transznacionális jog működtetőit, hanem mint a transznacionális jogterületeket építő vállalkozókat. Ha a vizsgálat empirikus tárgyává jogi szereplőket teszünk, szemben egy önmagát leíró és önmagára hivatkozó jogrendszerrel, akkor lehetővé válik a jogi cselekvőképességgel kapcsolatos tényleges szociológiai kérdések felvetése, amelyeket a nemzeti jogi kontextusokban a jog fent leírt kettős elrejtése miatt a jog definíció szerint mindig lekicsinyel. Ezek az elrejtett szociológiai kérdések közé tartozik például a társadalmi tőke, a jogi szereplők jogon belüli és kívüli többszörös pozicionálása, valamint bármely adott társadalmi elit egyéb kulcsfontosságú társadalmi jellemzői. A cél nem a jogi szakmáról szóló hagyományos tanulmányok meghosszabbítása, hanem inkább a jogi szereplők részvételének elemzése az egyes területek fabrikálásában és az új transznacionális jogi csoportosulások és struktúrák kialakulásában.

A nemzetközi kapcsolatok és a jog történetét figyelembe véve természetesen nem meglepő, hogy a jog transznacionalizálódását mélyen befolyásolja a nemzeti és nemzetközi eszmék és stratégiák importja és exportja. Az ügynöki szinten válik azonban átláthatóvá, hogy a "nemzetközi udvaroncai" (Dezalay 2004) hogyan hatnak a jog nemzeti és nemzetközi szintjén egyaránt, és ezáltal hogyan segítik elő ezeket a cserefolyamatokat. Alapvetően ők a vállalkozói ezeknek a fejleményeknek. Hogy egy példát mondjak, az európai integráció két legközpontibb szereplője az Európai Szén- és Acélközösség és az Emberi Jogok Európai Egyezménye tekintetében, Robert Schuman és Pierre-Henri Teitgen nagyon is egyértelműen kettős karriert futott be mind nemzeti, mind európai szinten (Cohen és Madsen 2007). Egyedülálló pozíciójukat és többszörös politikai és jogi szakértelmüket felhasználva egyszerre váltak az európai integráció eszméjének futáraivá és a több érintett politikai szint közötti import-export közvetítőivé, segítve mind a nemzeti, mind a külföldi eszmék, modellek és érdekek áramoltatását. Számos tanulmány

szintén aláhúzták annak politikai, társadalmi és jogi jelentőségét, hogy az európai integráció ideológiája - politikai vagy tudományos szempontból - és az alapvető nemzeti diplomáciai érdekek között nincs világos határvonal az európai építkezésben (Cohen és Vauchez 2007, Kauppi és Madsen 2007). Maga Európa határainak meghatározása kezdettől fogva lényeges részévé vált annak a stratégiának, amely ezt a feltérképezetlen jogi és politikai tájat intézményesítette. Pontosán ezek miatt a jogi vállalkozók tanulmányozása kézzelfogható, empirikus tárgyat nyújt a meghatározás és végső soron a strukturálódás ezen folyamatainak vizsgálatához, valamint annak megértéséhez, hogy ezek a nemzetközi jellegű folyamatok és küzdelmek hogyan függnék össze a nemzeti politikával és jogi elképzelésekkel.

A jogi vállalkozók vizsgálat tárgyává tételének heurisztikus értéke abban rejlik, hogy nemcsak a kialakulóban lévő területek, hanem a már kialakult területek dinamikájának megértését is megkönnyíti. Magától értetődő, hogy a mélyen strukturált területek, például az európai jog egyes részterületei, kevesebb teret hagynak a vállalkozóknak, mivel differenciáltabb jogi ismeretekkel és szakmai karriermintákkal működnek, mint a kezdeti szakaszukban. Mindazonáltal a perspektíva ezáltal nem alkalmatlan. A mélyreható empirikus elemzés azt mutatja, hogy a szakmai-ideológiai és nemzeti-nemzetközi kettős stratégiák nemcsak az újonnan kialakuló transznacionális területeken, hanem a már kialakult területeken is elterjedtek. Különösen az utóbbiakat illetően a jogi vállalkozókra való összpontosítás lehetővé teszi a változás dinamikájának megértését, ami egyébként teljesen elérhetetlen lenne, ha az intézményeket túlságosan szűken, egyszer és mindenkorra megállapodott, autonóm entitásoknak tekintenénk. Az egyik szemléletes példa ebben a tekintetben az európai környezetvédelmi jog területe. A nemzeti és európai eszmék és modellek közötti import-export által mélyen befolyásolt európai környezetvédelmi gyakorlat története jól szemlélteti, hogy a nemzeti szereplők hogyan járultak hozzá a környezetvédelmi politika és jog európaizálásához azáltal, hogy európai helyszíneket használtak fel a nemzeti gyakorlatok megkérdőjelezésére, és fordítva (Dezalay 2007). Az 1980-as évek brit baloldalának számos más aktivistájához hasonlóan a brit környezetvédők is az európai szintet használták fel Margaret Thatcher miniszterelnök nemzeti környezetvédelmi politikájának megkérdőjelezésére, de egyben megkérdőjelezésére is. A főszereplők e stratégiák megvalósítása során mind nemzeti, mind európai forrásokra támaszkodtak, ami hatékonyan tette lehetővé számukra, hogy mind nemzeti, mind európai szinten újraépítsék pozícióikat. És végül nem csak az angol politika, hanem az európai politika és jog is megváltozott. Nagyon hasonló változásról számolhatunk be az európai emberi jogok területén, ahol a brit jogászok, akik az 1980-as években részt vettek a thatcherizmussal folytatott harcban, ebben az esetben a polgári jogok és a szakszervezetek ügyében, szintén

nemzetközi - és különösen európai - fórumokat kezdtek el használni arra, hogy újraindítsák és felértékeljék nemzeti

stratégiák. Ennek melléktermékeként felgyorsult az európai emberi jogok integrációja és intézményesítése (Madsen 2004).

Az európaizáció jogával és politikájával kapcsolatos különböző esetek szélesebb értelemben rávilágítanak a kulcsszereplők többszörös identitására, valamint arra, hogy miként használják ki pozíciójukat a többnemzeti és nemzetközi-társadalmi területeken. Ezen túlmenően ezek az eredmények azt sugallják, hogy az olyan inter- és transznacionális jogi és politikai konstrukciók, mint Európa, bizonyos mértékig mindig a nemzeti szintekkel szembeni újjáépítés folyamatában maradnak. Azt állítják, hogy az európai integráció számos és különböző folyamata összefonódik ezekkel a különböző érdekekkel és stratégiákkal; valójában nagyon is e stratégiák melléktermékei, valamint a szándékolt eredmények. Ez az érvelés empirikus és módszertani jellegű. Nyilvánvaló, hogy az ilyen kettős stratégiák nehezebben játszódnak le nemzeti szinten, ahol a szereplők számos okból kifolyólag sokkal kevésbé mobilisak a társadalmi struktúrában. Úgy tűnik, hogy az inter- és transznacionális térrétegek sokkal sokoldalúbb társadalmi színtereket kínálnak mind a társadalmi hierarchiák, mind a kategóriák megkerülésére, még egy viszonylag átfogó intézményesülés után is. Elemzői szempontból ez egyedülálló lehetőséget kínál a transznacionális jogi mezők belső és külső felépítésének vizsgálatára a változás kulcsfontosságú szereplőinek gyakorlatát követve. Konceptcionálisan ez azt is jelenti, hogy a nemzetek közötti és transznacionális mezők fejlődése nem korlátozódhat egyszerűen az intézmények kiépítésének, valamint az államok és egyre inkább más szereplők politikai interakciójának történetére, hanem talán inkább a politikai és jogi lehetőségek egy sajátos halmazának története, amely bizonyos esetekben végül intézményekhez és joghoz vezetett (Madsen 2014b).

Az intézményeknek ez a sajátos és nyilvánvalóan mélyen szociológiai szemlélete általában a transznacionális mezők dinamikus megközelítését sugallja. Kiemeli, hogy a nemzetek közötti és transznacionális mezők időről időre jelentős változások katalizátoraiként működnek, olyan változásoké, amelyek nemzeti szinten gyakran politikailag teljesen elérhetetlenek lennének, ahol az ilyen stratégiákat sokkal inkább korlátozzák a formalizált politika és az intézményi keretek. Mivel azonban a globalizáció vállalkozói taktikailag a nemzetközi szintet követik, alkalmanként felgyorsíthatják a nemzeti politikára és társadalmi berendezkedésre nagy hatással bíró társadalmi változásokat. Az európai környezetvédelmi és emberi jogi jog és politika két példáját említettük. Mindkettő sokatmondó példája az ilyen radikális változások európai stratégiák általi ösztönzésének. Az 1970-es és 1980-as években a környezetszabályozás eredeti ortodoxiája az ellenőrzés és a parancs értelmében emblematikusan átalakult egy nagyon eltérő piaci környezetszabályozássá az

1970-es és 1980-as években.

1990-es években, az európai lehetőséget taktikusan kihasználó szorgalmas ügynökök segítségével; az európai emberi jogok területét némileg hasonló módon használták fel a nemzeti jogterületek átalakítására az 1980-as évek közepétől, amikor vállalkozó szellemű jogászok és európai bírák új európai emberi jogi doktrínát találtak ki, amely jelentősen átfogalmazta a tagállamok nemzeti igazságszolgáltatási elképzeléseit (Madsen 2011a). Ezt nem e két jogterületre jellemző jelenségnek kell tekinteni, hanem inkább a transznacionális jogterületek általánosítható jellemzőjének, amely egyrészt megkülönbözteti őket a nemzeti jogterületektől, másrészt megmagyarázza a kortárs jogban és politikában betöltött szerepüket.

Következtetés

A poszt-bourdieu-i IPS-megközelítés elfogadása nem kínál empirikus vagy elméleti rövidítéseket a transznacionális mezők megértéséhez. Szinte ellenkezőleg, mélyreható empirikus munkát feltételez, amelyben a különböző kulcsfogalmak elemzési eszközként jelennek meg. A Bourdieu-t érintő viták nagy része, különösen az angol-amerikai világgal való újabb találkozása során, azonban a recepciójukat és kritikájukat inkább a fogalmi szintre összpontosították, és csak kevés figyelmet fordítottak a munka empirikus ambíciójára. Joggal és méltánytalanul bírálták Bourdieu-t az évek során a csúszós fogalmakért, a társadalmi átalakulás és a reprodukció közötti problematikus feszültségért, a társadalmi viszonyok magyarázatához a gazdasági metaforák túlzott használatára való hajlamért, valamint a társadalomtudósok objektíváló képességébe vetett túl nagy hitéért. Természetesen minden nagy társadalomelméletíró ezen a skálán hasonló dózisu kritikát kapott, Foucault-tól Habermasig. És a társadalomelmélet e többi nagyjaitól nem eltérően a bourdieu-i megközelítések csak egyre inkább a nemzetközi (és nemzeti) kérdésekkel foglalkozó számos tudós munkájának középpontjába kerültek. Ami a nemzetközi ügyek poszt-bourdieu-i tudósok általi alkalmazását illeti, Bourdieu eredeti munkájának néhány ilyen potenciális problémáját kifejezetten orvosolták is. Mivel a transznacionális mezők ritkán rendelkeznek olyan szintű strukturáltsággal és viszonylagos autonómiával, mint a Bourdieu saját tanulmányainak tárgyát képező számos mező, a kutatók általában a mező fogalmát a fentiekben javasolt módon a transznacionális jelenségek bekerítésére használják, helyett, hogy stabilabb értelmet adtak volna neki. Hasonlóképpen, a reflexivitás kulcsfontosságú fogalmát a kutatás végzése céljából használták, elismerve a tudomány bármely konstruktivista megközelítésének jól ismert korlátait, és nem valamilyen rejtett ontológia céljából. És az ilyen kereteket használó kutatók többsége óvatosan túlzásba vitte a habitus fogalmának használatát, legalábbis az eredetileg Bourdieu által felfogott erős értelemben, ahol a korai szocializáció hajlamos nagy jelentőséget tulajdonítani a későbbi egyéni gyakorlatokban. Ehelyett, szerényebben, arra használták, hogy

a különböző szakmai szemléletmódok és érdekek tanulmányozása azzal a céllal, hogy megértsük a globális építésének egymással versengő elképzeléseit és képeit.

Természetesen van még tennivaló, hogy a nemzetközi tanulmányok fejlesztése során a gyakorlat elméletének előnyeit teljes mértékben kihasználhassuk. Összefoglalva, néhány javaslat a jövőbeli kutatási napirendekre ezért megfelelőnek tűnik. A cikk rávilágított számos különbségre a vázolt megközelítés és más, hasonló kutatási érdeklődésű megközelítések között. Azt javaslom, hogy a nemzetközi ügyekkel foglalkozó poszt-bourdieu-i ösztöndíj kutatás hozzájárulhatna az IPS megerősítéséhez, ha kifejezettebben törekedne a következő két kutatási irányzat fejlesztésére, a mozgósítással és a vitatott politikával, illetve a nemzetközi intézményekkel kapcsolatban. Ami az előbbit illeti, mind koncepcionálisan, mind empirikusan sok munka vár még ránk annak jobb megértése érdekében, hogy napjainkban a szereplők széles köre hogyan játszik össze a nemzetközi politika és jog kialakításában. Ebben a fejezetben főként az emberi jogok területét emeltem ki, de az empirikus elemzés és a fogalmibb elemzés szempontjából is tágabb kérdés e rengeteg szereplő különböző terekben való kölcsönhatása. A vázolt gondolatokat felhasználó további kutatások másik útja az intézményekkel kapcsolatos. Hagyományosan Bourdieu és a későbbi bourdieusiánusok számára volt némi probléma az intézményekkel való konkrétabb foglalkozással - ezeket vagy kissé háttérbe szorították, vagy teljesen dekonstruálták. Pedig a megközelítés nagyon is alkalmasnak tűnik az intézmények kialakulásának magyarázatára, kezdve a nemzetközi bíróságoktól (Caserta és Madsen 2016, Madsen 2014b, Madsen 2014a) egészen például Európa és politikai rendjének intézményesüléséig (Cohen 2013, Vauchez 2014). Ezért a nemzetközi politikai szociológia e formájának egy életképes jövőbeli kutatási menetrendjére vonatkozó javaslat az, hogy fejjel lefelé foglalkozzunk az állami stratégiákkal, a civil társadalmi mobilizációval és az intézmények gyakorlatának rendkívül összetett kapcsolódási pontjával. De eltérően a jelenlegi tudományosságtól, ezt úgy kell megtenni, hogy közben nem szabad szem elől téveszteni mindezen összetevők mély társadalmi beágyazottságát a kortárs globalizálódó társadalom megértésében.

Hivatkozások

- Ansart, Pierre. 1990. *Les sociologies contemporaines*. Paris: Seuil.
- Bates, Ed. 2011. "Az Emberi Jogok Európai Egyezményének - és az Emberi Jogok Európai Bíróságának - születése". In *The European Court of Human Rights between Law and Politics*, szerkesztette Jonas Christoffersen és Mikael R. Madsen, 17-42. Oxford: Oxford University Press.
- Beck, Ulrich. 2003. "Egy új, kozmopolita szándékú kritikai elmélet felé". *Constellations* Nem. 10 (4):453-468. doi: 10.1046/j.1351-0487.2003.00347.x.
- Beck, Ulrich, Anthony Giddens és Scott Lash. 1994. *Reflexív modernizáció: Politika, hagyomány és esztétika a modern társadalmi rendben*. Cambridge: Polity Press.
- Bigo, Didier. 2007. *Az EU belső biztonsági ügynökségeinek területe, Centre d'études sur les conflits*. Párizs: l'Harmattan, 2007.
- Bigo, Didier. 2011. "Pierre Bourdieu és a nemzetközi kapcsolatok: A gyakorlatok hatalma, a hatalom gyakorlatai." *International Political Sociology* no. 5 (3):225-258. doi: 10.1111/j.1749-5687.2011.00132.x.
- Bigo, Didier. 2016. "Nemzetközi politikai szociológia: a nemzetközi újragondolása a hatalom mező(i)en keresztül". In *Perspectives From International Political Sociology: Transversal Lines in International Relations*, szerkesztette Tugba Basaran, Didier Bigo, Emmanuel-Pierre Guittet és R. B. J. Walker. London: Routledge.
- Bigo, Didier és Mikael R. Madsen. 2011. "Bevezetés a szimpóziumhoz: "A nemzetközi másképp olvasása": Pierre Bourdieu és a nemzetközi tanulmányok." *International Political Sociology* no. 5 (3):219-224. doi: 10.1111/j.1749-5687.2011.00131.x.
- Bourdieu, Pierre. 1980. *Le sens pratique*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, Pierre. 1986. "La force du droit : Éléments pour une sociologie du champ juridique." *Actes de la recherche en sciences sociales* no. 64:3-19.
- Bourdieu, Pierre. 1987. "A törvény ereje: Toward a Sociology of the Juridical Field (A jogi mező szociológiája felé)." *The Hastings Law Journal* no. 38:805-53.
- Bourdieu, Pierre. 1991. *Nyelv és szimbolikus hatalom*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1996. "Előszó." In *Dealing in Virtue: International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order*, szerkesztette Yves Dezalay és Bryant G. Garth, vii-viii. Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, Pierre. 1998. *Contre-feux : Propos pour servir à la résistance contre l'invasion néo-libérale*. Paris: Éditions Raisons d'Agir.
- Bourdieu, Pierre. 2000. *Pascali elméletek*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre. 2001. *Contre-feux 2: Pour un mouvement social européen*. Paris: Éditions Raisons d'Agir.
- Bourdieu, Pierre. 2002. "Les conditions sociales de la circulation internationale des idées". *Actes de la recherche en sciences sociales* no. 145:3-8.
- Bourdieu, Pierre, Jean-Claude Chamboredon és Jean-Claude Passeron. 1991. *A szociológia mestersége. Episztemológiai előzmények* Berlin: Walter de Gruyter.
- Bourdieu, Pierre és Loïc Wacquant. 1992. *Meghívás a reflexív szociológiára*. Chicago: Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, Pierre és Loïc Wacquant. 2000. "La nouvelle vulgate planétaire". *Le Monde Diplomatique*, május, 6-7.
- Braudel, Fernand. 1980. *A történelemről*. Chicago: University of Chicago Press.

- Buchanan, Tom. 2009. "Emberi jogok: Human Rights Campaigns in Modern Britain." In *NGO-k a mai Nagy-Britanniában: Non-state Actors in Society and Politics since 1945*, szerkesztette Nick Crowson, Matthew Hilton és James McKay, 113-128. Basingstoke: Palgrave.
- Caserta, Salvatore és Mikael Rask Madsen. 2016. "A közösségi jog és a common law között: The Rise of the Caribbean Court of Justice at the Intersection of Regional Integration and Post-Colonial Legacies " *Law & Contemporary Problems* no. 79 (1).
- Castells, Manuel. 2000. *A hálózati társadalom felemelkedése: The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I* 2nd. ed. Oxford: Blackwell.
- Charle, Christophe. 2001. *La Crise des sociétés impériales (1900-1940). Essai d'histoire sociale comparée de l'Allemagne, de la France et de la Grande-Bretagne*. Paris: Seuil.
- Cohen, Antonin. 2013. "Európa genezise: Az egymással versengő elitek és az európai hatalmi tér kialakulása." In: *Transznacionális hatalmi elitek: The New Professionals of Governance, Law and Security*, szerkesztette Niilo Kauppi és Mikael R. Madsen. London: Routledge.
- Cohen, Antonin és Mikael Rask Madsen. 2007. "Hidegháborús jog: Jogi vállalkozók és az európai jogterület kialakulása (1945-1965)". In *A jog európai útjai: Towards a European Sociology of Law*, szerkesztette Volkmar Gessner és David Nelken, 175-202. Oxford: Hart Publishing.
- Cohen, Antonin és Antoine Vauchez. 2007. "Bevezetés: A jog, az ügyvédek és a transznacionális politika az európai termelésben." *Law & Social Inquiry* no. 32 (1):75-82. doi: 10.1111/j.1747-4469.2007.00050.x.
- Davidshofer, Stephan, Julien Jeandesboz és Francesco Ragazzi. 2016. "Biztonság, technológia, gyakorlatok". In *Perspectives From International Political Sociology: Transversal Lines in International Relations*, szerkesztette Tugba Basaran, Didier Bigo, Emmanuel-Pierre Guittet és R. B. J. Walker. London: Routledge.
- Dezalay, Yves. 2004. "Les courtiers de l'international : Héritiers cosmopolites, mercenaires de l'impérialisme et missionnaires de l'universel " *Actes de la recherche en sciences sociales* no. 151-152:5-34.
- Dezalay, Yves. 2007. "A szimbolikus fellendüléstől a marketingcsődig: egy jogi és politikai szakértői terület genezise és rekonstrukciója az Atlanti-óceán felé nyitó Európa kereszteződésében". *Law & Social Inquiry* no. 32 (1):161-181. doi: 10.1111/j.1747-4469.2007.00054.x.
- Dezalay, Yves és Bryant Garth. 2002. *A palotaháborúk nemzetközivé válása: Jogászok, közgazdászok és a latin-amerikai államok átalakításáért folyó verseny*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dezalay, Yves és Bryant G. Garth. 2010. *Ázsiai jogi felújítások: Jogászok a birodalom árnyékában*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dezalay, Yves és Mikael Rask Madsen. 2006. "La construction européenne au carrefour du national et de l'international". In *Les formes de l'activité politique: Éléments d'analyse sociologique XVIIIè -XXè siècle*, szerkesztette Antonin Cohen, Bernard Lacroix és Philippe Riutort. Párizs: Presses Universitaires de France.
- Dezalay, Yves és Mikael Rask Madsen. 2009. "Espaces de pouvoir nationaux, espaces de pouvoir internationaux". In *Nouveau manuel de science politique*, szerkesztette Antonin Cohen, Bernard Lacroix és Philippe Riutort, 681-693. Paris: La Découverte.
- Guzzini, Stefano. 2000. "A konstruktivizmus rekonstrukciója a nemzetközi kapcsolatokban". *European Journal of International Relations* no. 6 (2):147-182. doi: 10.1177/1354066100006002001.
- Huntington, Samuel P. *Kik2005. vagyunk mi?: Amerika nagy vitája*. New York: Free Press.

- Haas, Peter M. "1992.Bevezetés: episztemikus közösségek és nemzetközi politikai koordináció". *Nemzetközi szervezet sz.* 46 (01):1-35. doi: doi:10.1017/S0020818300001442.
- Joas, Hans. 2013. *A személyiség szentsége: Az emberi jogok új genealógiája*. Washington DC: Georgetown University Press. 2012.
- Kauppi, Niilo és Mikael Rask Madsen. 2007. "Európai integráció: Tudományos tárgy vagy politikai menetrend?" *Praktiske Grunde* no. 1:28-46.
- Kauppi, Niilo és Mikael Rask Madsen. 2013. *Transznacionális hatalmi elit: A kormányzás, a jog és a biztonság új szakmái*. Abingdon: Routledge.
- Keck, Margaret E. és Kathryn Sikkink. 1998. *Határon túli aktivisták: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Keohane, Robert O. és Joseph S. Nye. 1974. "Kormányközi kapcsolatok és nemzetközi szervezetek". *World Politics* no. 27 (01):39-62. doi: doi:10.2307/2009925.
- Knafo, Samuel. 2015. "Bourdieu és a reflexivitás zsákutcája: A szubjektum lokalizálásának lehetetlen feladatáról". *Review of International Studies*:1-23.
- Leander, Anna. 2008. "Gondolkodási eszközök: A szimbolikus hatalom és az erőszak elemzése." In *Qualitative Methods in International Relations: A Pluralist Guide*, szerkesztette Audie Klotz és Deepa Prakash, 11-28. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Luhmann, Niklas. 1974. *Grundrechte als Institution: ein Beitrag zur politischen Soziologie*. Berlin: Berlin: Duncker & Humblot.
- Madsen, Mikael R. 2014a. "A nemzetközi igazságszolgáltatás mint transznacionális hatalmi elit". *International Political Sociology* no. 8 (3):332-334.
- Madsen, Mikael Rask. 2004. "Franciaország, az Egyesült Királyság és az emberi jogok nemzetközivé válásának "bumerángja" (1945-2000)". In *Human Rights Brought Home: Socio-Legal Perspectives on Human Rights in the National Context*, szerkesztette Simon Halliday és Patrick Schmidt, 57-86. Oxford: Hart Publishing.
- Madsen, Mikael Rask. 2010. *La genèse de l'Europe des droits de l'homme : Enjeux juridiques et stratégies d'Etat (France, Grande-Bretagne et pays scandinaves, 1945-1970)*. Strasbourg: Presses universitaires de Strasbourg.
- Madsen, Mikael Rask. 2011a. "A strasbourgi bíróság elhúzódó intézményesülése: A jogi diplomáciától az integrációs joggyakorlatig." In *Az Emberi Jogok Európai Bírósága jog és politika között*, szerkesztette Mikael Rask Madsen és Jonas Christoffersen, 43-60. Oxford: Oxford University Press.
- Madsen, Mikael Rask. 2011b. "Reflexivitás és a nemzetközi tárgy konstrukciója: The Case of Human Rights." *International Political Sociology* no. 5 (3):259-275.
- Madsen, Mikael Rask. 2013. "Unpacking Legal Network Power: The Structural Construction of Transnational Legal Expert Networks (A jogi hálózati hatalom kibontása: a transznacionális jogi szakértői hálózatok strukturális felépítése)". In *Networked Governance, Transnational Business and the Law*, szerkesztette Mar Fenwick, Steven van Uytsel és Stefan Wrba. Berlin: Berlin: Springer.
- Madsen, Mikael Rask. 2014b. "A nemzetközi bíróságok szociológiai megközelítései". In *Oxford University Press Handbook of International Adjudication*, szerkesztette: Karen Alter, Cesare P. R. Romano és Yuval Shany, 388-412. Oxford: Oxford University Press.
- Madsen, Mikael Rask és Gert Verschraegen. 2013. "Az emberi jogok érthetővé tétele: Bevezetés az emberi jogok szociológiájába". In *Making Human Rights Intelligible: Towards a Sociology of Human Rights*, szerkesztette Mikael R. Madsen és Gert Verschraegen, 1-22. Oxford: Hart.
- Meyer, John W. 2010. "Világtársadalom, intézményelméletek és a cselekvő". *Annual Review of Sociology* no. 36:1-20.

- Nogueira , João P. . 2016. "Global Governance and the Politics of Inequality" (A globális kormányzás és az egyenlőtlenség politikája). In *Perspectives From International Political Sociology: Transversal Lines in International Relations*, szerkesztette Tugba Basaran, Didier Bigo, Emmanuel-Pierre Guittet és R. B. J. Walker. Londong: Routledge.
- Rothkopf, David. 2008. *Szuperosztály: A globális hatalmi elit és az általuk teremtett világ*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Slaughter, Anne-Marie. 2002. "Kitörés: A szereplők terjedése a nemzetközi rendszerben." In: *Globális receptek: The Production, Exportation, and Importation of a New Legal Orthodoxy*, szerkesztette Yves Dezalay és Bryant G. Garth, 12-36. Ann Arbor: Michigan University Press.
- Slaughter, Anne-Marie. 2003. "A bíróságok globális közössége". *Harvard International Law Review* 44. szám (1):191-219.
- Swartz, David L. 2013. *Szimbolikus hatalom, politika és értelmiség: Pierre Bourdieu politikai szociológiája*: University of Chicago Press.
- Thornhill, Chris. 2008. "Az alkotmányos legitimitás történeti szociológiája felé". *Theory & Society* no. 37 (2):161-197.
- Thuesen, Frederik. 2013. "(Emberi) jogok és szolidaritás: A nemzeti jóléti állam átalakítása." In *Making Human Rights Intelligible: Towards a Sociology of Human Rights*, szerkesztette Mikael R. Madsen és Gert Verschraegen, 215-231. Oxford: Hart.
- Vaucher, Antoine. 2014. *Démocratiser l'Europe*. Paris: Seuil.
- Verschraegen, Gert. 2002. "Az emberi jogok és a modern társadalom: A Sociological Analysis from the Perspective of Systems Theory (Szociológiai elemzés a rendszerelmélet szemszögéből)." *Journal of Law and Society* no. 29 (2):258-281.

Szerző(k): Mikael Rask Madsen

**Cím: Elit: Transznacionális mezők és hatalmi elitek: Bourdieu és a gyakorlat elmélete: A nemzetközi újrászervezése Bourdieu és a gyakorlat elméletével
iCourts Working Paper, No. 46,2016**

Megjelenés dátuma: február/23/2016

URL: <http://jura.ku.dk/icourts/working-papers/>

© Szerző

**iCourts Working Paper
Series ISSN: 2246-4891**

Mikael Rask Madsen, az európai jog és integráció professzora, az iCourt - Nemzetközi Bíróságok Kiválósági Központjának igazgatója, Koppenhágai Egyetem, Dánia.

E-mail: mikael.Madsen@jur.ku.dk

Az iCourts Online Working Paper Series a nemzetközi bíróságokról, azok globalizálódó jogrendben betöltött szerepéről, valamint a politikára és a társadalomra gyakorolt hatásáról szóló, nyomtatás előtti kéziratokat tesz közzé, és kifejezetten interdiszciplináris szemléletet képvisel.

A tanulmányok a <http://jura.ku.dk/icourts/> címen érhetők el.

iCourts

- A Dán Nemzeti Kutatási Alapítvány Nemzetközi Bíróságok Kiválósági Központja A Jogi Kar

Koppenhágai Egyetem

Stuvestraede 6

DK-1455 Koppenhága K

E-mail: icourts@jur.ku.dk

Tel. +45 3235 26 26